

766 och 767. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn.

Pl. 90, 91.

Litteratur: B 639, 644, L 717, 718, D 1: 89, 90. J. Bureus, Fa 6 s. 110 n:r 4, s. 111 n:r 5 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 465, 466, Fa 1 s. 101, Ff 6 n:r 182; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 157 och 158; Ransakningarna 1667—84; O. Verelius *Manuductio ad Runographiam* (1675), s. 19 f., 60; O. Rudbeck, *Atlant* bd 1 (1679), s. 855 f., *Bipertita Commentatio* J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 48, 49, 50; *Pro Memoria*, Enköping (ATA); P. Elvius, *De Fierdhundria* (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717, s. 96 och 97; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 93 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 184 f., 438; J. Ihre, *De Enekipia, Fierdhundriae urbe* (resp. D. Enebom), 1745, s. 47, 48; O. F. Kugelberg, *Några ord till upplysning om bladet »Enköping»* (1863), s. 39; R. Dybeck, *Vårfrukyrka socken 1864* (ATA), *Minnesmärken i Uppland, hvilka böra särskildt fridlysas* (ATA); O. von Friesen, *Anteckningar* (UUB), *Upplands runstenar* (1913), s. 39; S. Lindqvist, *Den helige Eskils biskopsdöme* (i: ATS 22: 1), s. 88 f.; *Enköpingsposten* 24/12 1920, 23/1 1924; O. Alb. Öberg, *Skrivelse till Riksantikvarien den 5/3 1924* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 42, 43.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (Fa 10: 1); J. Bureus, kopparstick (Ff 6; även hos Verelius a. a. och i *Bipertita Commentatio*); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 639, 644); Dybeck, D 1: 89, 90; v. Friesen, foto (i *Upplands runstenar* och Lindqvist a. a.); O. Alb. Öberg, foto 1926 (i v. Friesens samlingar, UUB).

De båda runstenarna stå resta i en stenig beteshage, 250 m. NV om Back-Norrby, 70 m. N om landsvägen Tjursåker—Grop-Norrby, 5 m. Ö om en åker. 250 m. åt N står U 768. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping». Ö om runstenarna ligger ett gravfält.

Runstenarna ha funnits på praktiskt taget samma plats, så länge de ha varit kända av forskningen, d. v. s. från 1600-talets början. Enligt Fa 6 stodo stenarna »Wedh Backe Norby i Wårfru kyrkie S.»; samma uppgift återfinnes i Fa 5 och Fa 10: 1. — *Ransakningarna*: »J Back Norrby Giärdet, Twå stoora Runsteenar, med Bookstäfwer på een sijda hwardera, der under säges Jfwar Blåå, liggia medh sine Sönnar Twåå». — I Peringskiölds *Monumenta* beskrives platsen på följande sätt: »Jbland Wårfrukyrke Sochns förnämsta Odalbyar är Norby, som består af 5 bondegårdar, räntandes tilsammans 62 Dr. 21. öre 4 1/5 pgr, Sölfr Mynt. Wid desse gårdar finnes ännu tre stycken gamla Runstenar [= U 766, 767 och 768] i Hedendomen upreste, af hwilka de twå lijka iämnåldriga stå straxt wid byn elliest Backe-Norby kallad, och den tredie [= U 768] i en haga, behållandes sin forna Runeritning.» (B 639, 644: »Norby»; L 717: »Norby».) *Pro Memoria* (ATA): »Hårt wijdh byn Norrby i Wårfrukörkia Sochen, ähro twänne stora ruunstenar emot hwar annan upreste, runt om kring med ruunska bokstäfwer uthgrafne, innan om samma ruune-skrift, ähro Figurer lijka såsom i drakars liknelse uthuggne hwadan ähr härkommit, att samma stenar warda af folket ther i orten boendes, kallade Wårfrukiörkia drakar.» — I »Vårfrukyrka socken» antecknar Dybeck, att två runstenar finnas »på höjden vid Norby» och i *Sveriges runurkunder* framhåller han, att »den höjd i Norby vestra gärde, å hvilken denne och nästföljande stenar äro, har varit särdeles rik på fornlemningar från hedna tiden.» De båda stenarna lågo »i höjdens vestra sluttning . . . några alnar från» varandra.¹ Om runstenarnas omgivning skriver Dybeck (Vårfrukyrka socken): »På en enstaka höjd i gårdet nord-vest från Norby äro åtta grafkullar, deraf tre med väl behållna fotkedjor, fem stenkretsar, en mindre bautasten och två orediga stensättningar.» Han upptager U 766 och 767 i sin förteckning över »Minnesmärken i Uppland, hvilka böra särskildt fridlysas». I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping» omtalas, att »tvenne helt små» runstenar finnas »på gårdet öster om Back Norrby». v. Friesen antecknar, att stenarna »ligga i den s. k. Runstensbackan i Backnorrby

¹ Ett egendomligt misstag gör sig Dybeck skyldig till, då han i *Sveriges runurkunder* under n:r 89 anmärker: »Den andre i inskriften nämnde sten finns icke.» Dybeck har tydligen icke insett, att »den andra stenen» är U 767.

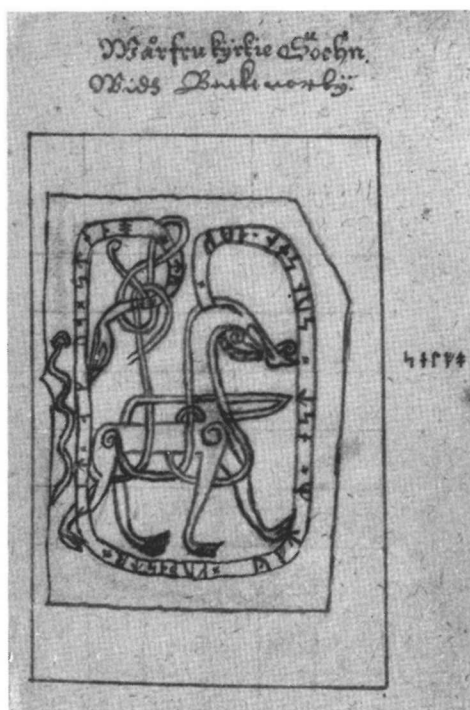

Fig. 196. U 766. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter teckning av Rhezelius.

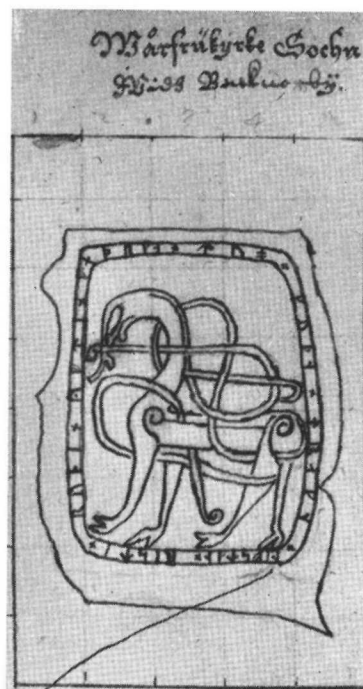

Fig. 197. U 767. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter teckning av Rhezelius.

n° 2 c^a 300 m. vester från gården. Strax ofvanom — öster om — stenarne synes en plan nu delvis odlad till åker, som jag starkt misstänker vara gamla tomtningar där gården urspr. legat.»

Några åtgärder för att resa stenarna vidtogos icke. O. Alb. Öberg nämner i *Enköpingsposten* 24/12 1920 de båda stenarna »liggande, så att säga för fädot, i en backe väster om byn.» Av en notis i samma tidning fyra år senare framgår, att stenarna då ha rests: »Stenarna, som troligen fordom stått på annan plats, men blivit uppsläpade och lagda på backsluttningen, där de nu funnits delvis nedsjunkna i marken, stå nu resta någon meter högre upp i backsluttningen, vilande på berghällen, där de skolats med sten, fastgjutna med cement. Vända med ristningen åt väster och synliga från landsvägen, äro de nu en prydnad för gården...»

U 766, som är den norra av de två intill varandra resta stenarna, består av finkornig, gråsvart granit. Ristningsytans höjd 1,20 m., bredd 1,08 m. Ytan är slät och vacker; tyvärr flagrar stenytan, varigenom delar av ristningen ha gått förlorade. Linjerna äro jämnt och vackert huggna.

U 767: Rödaktig granit. Höjd 1,35 m., bredd 1,24 m. Ristningsytan är jämn, och ristningslinjernas karaktär överensstämmer med den andra stenens.

Inskrifter (med det inom [] supplerat efter äldre avbildningar):

U 766:

+ **kupastr** + [**l**] **it** + **akua** + **steno** + **tuo** + **yfti** + **est** + **sun sen** + **ayk** + **selfon sik** +

Guðfastr let haggva steina tva eftir Æist, sun sinn, ok sialfan sik.

»Gudfast lät hugga två stenar efter Est, sin son, och (efter) sig själv.»

Fig. 198. U 766. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter kopparstick i Ff 6.

Fig. 199. U 767. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter kopparstick i Ff 6.

U 767:

+ lifsten + risti + runi + yfti + feþrka + tuo + kupa + treka
 50 55 60 65 70 75 80 85

Lifstæinn risti runar æftir fæðrga tva, goða drængia.

»Livsten ristade runorna efter dem båda, fadern och sonen, dugande män.»

Till läsningen: Inskriften på U 766 börjar nedtill på stenen, vid djurets högra framtass. 1 k är ej stunget. Efter 7 r följer en svår flagring; i dess kant kan en obetydlig rest av skilletecknet skönjas. Där flagringen slutar, spåras hst av 9 i. 17 e och 19 o äro säkra. 20 t har förlorat vänstra bst i en djup flagring. 23 y, som står nedtill t. h., där slingan svänger, har en grund men säker prick. 25 t har förlorat vänstra bst i en flagring, och 26 i har förlorat nedre delen. 27 e, 34 e och 40 e äro säkra. Sk saknas efter 32 n och 44 n. 37 y är stunget. Inskriften på U 767 börjar i likhet med U 766 nedtill på stenen. På grund av att djuren stå vända mot varandra, kommer sålunda första runan, 48 l, att stå vid djurets vänstra baktass. 53 e är stunget. 63 i är säkert. I 64 y är punkten grund och något osäker. 69 e är säkert. I 72 k finnes mellan hst och bst en grund, ojämn fördjupning, som ej verkar huggen. I 73 a står bst vinkelrätt mot hst, likaså i 80 a och 85 a. 77 k är ej stunget. Hst i 80 a är en upphuggen spricka. 83 e är säkert. Sk efter 85 a tjänstgör också som sk före 48 l. — Cohl (Fa 6): Sk oriktigt återgivna som kryss (ej som kors). Före 9 i är ännu l i behåll. 26 a, 37 u. Runföljden 44 n—47 k har icke observerats. 53 a; 69 a rättat till e; 83 a. — Rhezelius: 8 l och 9 i äro bevarade. 26 a; runföljden 44 n—47 k har ej observerats; 53 a; 83 a. — Bureus, kopparstick (Ff 6): Sk på U 766 återges som punkter (utom efter 19 o) eller saknas. Runorna 8 l och 9 i äro bevarade. 23 u; mellan 25 t och runan 26 insattes ett i; runföljden 23—26 läses uftir; 27 i; 37 u; 41 i; runföljden 44 n—47 k har ej observerats. 53 i; sk saknas efter 54 n; 64 u; sk saknas efter 76 o och efter 80 a; 83 a. — Hadorph och Leitz: Sk efter 7 r tecknat som kryss. 8 l och 9 i äro helt bevarade. 17 i; runföljden 23—26 läses ufti. Sk efter 38 k uppfattas som a; 40 i; 53 a. — Dybeck: 8 l har fallit bort. Runföljden 23—26 läses ufta. 40 i.

Parstenarna vid Back-Norrby ha tidigt tilldragit sig ett visst intresse, vilket delvis beror på en missuppfattning av inskriften. Bureus var tveksam hur inskriftens slutord, runföljden 74—85, skall uppfattas. Detta framgår av hans anteckningar i F a 5. Han återger runorna som »Guda Draka?» och tillfogar i marginalen »dränger?». Verelius översätter utan att tveka U 767: »Lifsten ristade runerna på twenne wakra drakar, efter Fadren och Sonen.» Verelius har alltså feltolkat inskriftens slut, runföljden 74—85 **tuo + kupa + treka**. Han kommenterar (a. a., s. 60): »Att Gudastr hafwer låtit hugga begge stenarna åth sig och sin son, seer man af Runeskriften. Men Drakarna hafwer Lifsten Sonesonen (som iag menar) ristat med Runor till deras åminnelse ...» Rudbeck uppfattar inskriftens slutord på samma sätt. Peringskiöld tolkar runföljden 74—85 i stort sett riktigt. Hans översättning av U 767 lyder: »Lifsten ristade Runerna effter fadren och Sonen, som woro två goda Hieltar. Lifstinus sculpsit Runas post patrem et filium, duos bonos Heroes.» Det enda felet i tolkningen är alltså, att Peringskiöld för räkneordet *tva* till *göda drængia* i stället för till *fæðrga*.

I *Monumenta* 4 finner man också en ingående behandling av inskriften: »Detta är nu min effter orden wederbörligen gjorde uthtydning öfwer desse twenne första Wårfrukyrkz stenarne i Norby; Men begge Buræi, Johannes och Laurentius, som också desse twenne Stenar först uthtydt på fölliande sätt: 1. Gudastus fecit sculpi lapides duos in memoriam Estii sui et ... 2. Lifstanus sculpsit Runas in memoriam parentum duorum ... de hafwa i sin version lemnat rum för det sidsta ordet på den första Stenen, och för de twenne effterste orden på den andra, effter de om dess rätta Mening twiflat, utskrifwandes den andra Stenens efftersta Runor ᚢᚢᚰ. ᚢᚢᚰᚰ. ᚢᚢᚰᚰ. medh nu brukliga Swenska Bokstäfwer, och Signo dubitationis således: Twa guda Draka? hwilken Lectur hafwer förledt Verelius i sin Runographia Scandica, pag. 60. att uthtyda dem, att Lifsten ristade Runerna på twenne wakra Drakar, efter Fadren och Sonen ... föruthan det att han här af kallat bem^{te} två Wårfrukyrks Runestendar Dracones Warfrukyrkenses. Och således af desse upnämde redeliga Hieltar Gudaster och Esten, giorandes två drakar, det och så Hl. Professⁿ Rudbeck effterfölgt i sin 1. Atlantica pag. 856. tagandes ormen som på bem^{te} Wårfru kyrkz sten är dock allenast En, för två Drakar, twert emot gambla Inscriptionens Mening i detta Rum; ty dess uthom är fuller sant, att ormslingan som går såsom en bord omkring Skiöldekanten, kallas både orm och drake, som Poëterna bewittna om de aldra äldsta wapner, särdeles Homerus, då han i sin Iliad: 11. pag. m. 373. berättar huru Agamemnon härklädde sigh emot Trojanerne, i det han först dragit på sigh sina Stöflar, och sedan sin Pantzarskiorta eller Bröstharnesk, bundit sin Wäria opp under Armarna, och tagit sin Skiöld på Axlen. Hwilken således beskrifwes: ... sed in ipso Cæruleus circumvolutus erat Draco ...» Efter ytterligare citat ur den klassiska litteraturen slutar Peringskiöld: »Det jagh medh flere Skiäl i mitt Genealogiske Wärk hafwer bewjst aldeles komma öfwerens medh alla våra gambla Runstens Ritningar, och att mehrendels alla Runestendar hafwa de rätta gambla Wapner och Skiölders Afmålningar uppå sigh, hwilken observation jagh och så först uptäckt för Hl. Professoren Rudbeck, som medh särdeles lof migh derföre gratulerat hafwer.»

Även Dijkman bereder stor plats åt de båda inskrifterna i *Historiske Anmärckningar*. Han översätter: »Gudastr Fadren lät hacka och resa denna Steen efter sin Son Ist, och åt sig sielf»; »Lifstin Steenhuggaren ristade Runorna efter Fadren och Son, hwilka woro twänne kække, gode och hurtige Kämpar.» Till sin översättning fogar Dijkman följande utförliga »Anmärckning»: »DEsse Stenars figurer äro så, at på den förra står en orm ritader, uti den Runorne äro skrefne, och mitt på Stenen ett diur med lång hals och näf, fyrfotat, och långa klöfwar, gåendes ormsstierten genom halsen på diuret, och diurets swantz bundit ihop med Ormens hufwud. 2. Den andra, är nästan lika fyrfotat diur, med klöfwar och lång hals, men Runorne intet ritade på orm, utan emellan twänne parallel linier, emot brädden kring hela Stenen med ofwannämde ord. 3. Den första Steen har Fadren låtit sättia efter sin son Ist, som ock sig sielf, hafwandes

Fig. 200. U 766. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter B 644.

Fig. 201. U 767. Norrby, Back-Norrby, Vårfrukyrka sn. Efter B 639.

han låtit hugga bägge Stenarna, en för sig, den andra sin Son. Men 4. Runorna har *Lifstin*, som war Runeritare ritat, hwaraf märkes, 5. At de som ristade Runorna ibland, woro andra personer än de som höggo stenarna tilreds. 6. *Gudastr*; mans namn, af *Gud* och *Ast*, det är: Gudz kärlek, ty *Ast* är kärlek. *Astar Gydia*, kärleks Gudinna. *Brenna af Astar hita*, brinna af Kärleks heta 7. *Fedrga*, eller *fadrğa*; med det ordet hafwa de gamla förstådt Fader och Son förnämligast, sedan ock de öfriga deras Förfäder af Slächten uti opstigande linea, dem de kallade *LANGFEGDRA*, *LANGFEDGAR*, Föräldrar långt i Slächten tillbaka. 8. *Traka*, är Plural. Numer. eller Dual. ty här talas om twänne allena, Fadren och Son. Wi säija nu Drakar, och när wi få see någon stor, föör karl, det war en Drake så stor; In Singul. *Trak*, Plur. *Traka*, Hieltar, starka stridsmän, derföre står här: *Gutha Traka*. 9. *Guda*, eller *Gutha* med *Th*, är på latin: Boni pugiles, ty Sub nomine bonitatis, vel illo epitheto horum virorum, intelliguntur illæ qualitates animi, quibus cum vir fortis celebratur oportetque illum se commendare. Det är: Genom, eller med ordet *God* i detta rum, förstås Hieltesinnen, och alla de qualiteter, som en kämpe, den som skal taga och gifwa ut slängiar, sårökar och lifåt, bör wara understödd med, efter de gamla Slagskämpars sätt, som är kraft, stärkehet, frimodighet, som de gamla sade, *Starkr at afli*, *dristr i daudsfordum*, det är: stark til krafter, och dristig i dödsfärder, samt wägsam, tålig, hårdig, etc. *Hafa atruna i sino Orko*, det är: låta sig nöija åt sina kraft och manlighet. Och slikt folk kallades fordom *Goda Drakar* . . . 10. *Lifsten*, som inhuggit Runorna; denne förmenar Sal. Verelius skal warit *Gudasters* och *Ists* soneson, hwilket och tycks sig så haft, emedan han eljest intet kunnat kalla dem *Fädrğa*, om han warit deras osläkting. 11. Emädan *Lifsten* ritat Runorna, så är Stenen opsatt i Christendomen, ty *Lifstens* namn fins på andra Runstenar, som af Christet folk upreste äro. Hwilken position til det 12. Styrkes af Karl-namnet *Gudastr*, hwilket om det är sammansatt af *Gud* och *Ast*, betyder Guds kärlek, så at denne man, eller hans Föräldrar, hwilka gifwit honom namn, har älskat Gud, och haft sin kärlek i Honom; men

är ordet af *God*, in Superlat. *Godastr*, den bästa, optimus, så gier likväl namnet den tanka, at de tänckt å det samt de dygder, som kunna förtiena slikt ährenamn.»

Dijkman ansåg sålunda, att inskriftens första namn bör uppfattas som en sammansättning av *Guð* och *Ast*. Runföljden 1—7 **kupastr** återger emellertid säkerligen mansnamnet *Guðfastr*; detta namn är belagt ett tjugotal gånger i svenska runinskrifter; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Sonens namn, *Æistr*, förekommer ett tiotal gånger i svenska runinskrifter; se U 70. Anmärkningsvärt är att samtliga säkra belägg äro från Uppland. Om namnet *Lifsteinn* se U 173.

U 766 och 767 äro typiska exempel på ristaren Livstens konst; se U 760 och där cit. litt. Numera befinna sig i Svinnegarns kyrka en runsten, som har varit rest efter en Est av hans bröder; se U 780. Det är icke alldeles uteslutet, att den Est som nämnes på U 766 kan vara samme man.

Om parstenarnas ornamentik se U 763 och 764.

768. Norrby, Grop-Norrby, Vårfrukyrka sn.

Pl. 92.

Litteratur: B 638, L 719, D 1:105. J. Bureus, Fa 6 s. 111 n:r 10 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 467, Fa 1 s. 102; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 159; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 51; P. Elvius, *De Fierdhundria* (auctor J. Arenius), Upsaliæ 1717 (feltryck 1617), s. 98 och 99; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 439; J. Ihre, *De Enekopia, Fierdhundria urbe* (resp. D. Enebom), Upsaliæ 1745, s. 47, 48; O. F. Kugelberg, *Några ord till upplysning om bladet »Enköping»* (1863), s. 39; R. Dybeck, *Vårfrukyrka sn 1864* (ATA); O. v. Friesen, *Anteckningar 1914* (UUB); *Enköpingsposten* 24/12 1920, 28/7 1924; O. Alb. Öberg, *Skrivelse till Riksantikvarien 5/8 1924* (ATA), *Brev till O. von Friesen* (UUB); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 65.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (Fa 10:1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 638); Dybeck, D 1:105; v. Friesen, foto 1914 (UUB); O. Alb. Öberg, foto 1926 (i v. Friesens samlingar, UUB).

Runstenen står i skogskanten, 325 m. Ö om Grop-Norrby mangårdsbyggnad, 15 m. Ö om en åker. Runstenarna vid Back-Norrby (U 766, 767) stå 250 m. åt S. Öster om U 768, alltså något längre in i skogen, finnas forngravar. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping».

Enligt Fa 6 stod stenen »J Haghen i Backe Norby i Vårfrukyr. S.», enligt Fa 5 »uti en haga» och enligt Fa 10:1 »J Backnorby Hagan». Peringskiölds *Monumenta* 4: »Den tredie märkelige Runsten wid förbemälte gård [= Norrby] ifrån hedenhöös behållen, wisas oss i Norby hage» (B 638: »Norby»; L 719: »Norby hage»). I *Sverikes runurkunder* meddelar Dybeck, att runstenen »ligger bland stensättningar i en skogshage öster om byn. Det felande stycket är för fem år sedan fråslaget och doldt i en grundmur.» I »Vårfrukyrka socken» 1864 (ATA) lämnar Dybeck följande upplysning: »Mellan Norby och Gropnorby, i en skogshage, ligger ett större stycke af en runsten. Det felande säges vara för omkring 10 år sedan nedlagdt i en grundmur i sistnämnde by.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet anges platsen vara »i vestra backslutningen öster om Grop-Norrby». Då v. Friesen besökte platsen (10/4 1914) antecknade han: »Stenen ligger i västra slutningen af en Skogsbacke som ligger mellan Back- och Grop-Norrby gårdar, c^a 250 mr rakt öster om Grop-Norrby. Stenen ligger invid några fyrkantiga (6 m. × 4,80, 4,5 m. × 5 m.) och runda stensättningar... Stenen skadad i högra sidan.» O. Alb. Öberg skriver i *Enköpingsposten* 1920: »Rätt norr ut därifrån [= Back-Norrby] ha vi i en hage nedanför Gropnorby ytterligare en runsten samt en gravkulle och en hustomtning liggande orörda ännu i kanten av hagen och gårdet vid en källa, som nog användts av det dåvarande Norrbys bönder.»